

זהות אידאלית

המאמר דן בתפיסת עולמם של בני אדם מאושרים בעולם אידאלי. מוצגת בו שמונה תפיסות עולם קיומיות המבטאות את כמיהת האדם לשיתוף, לאמת קבועה, ליפה, לטוב, למשמעות, לאהבה, למיזוג ולתרבות. המסקנה הטרגית היא שכולן מנוגדות לתפיסת העולם החומרנית, רכושנית, טכנולוגית, אינדיבידואליסטית, תחרותית, יחסית, נרטיבית וחילונית של העולם המערבי. פער טרגי זה יכול לשמש כמנוף למהפכה חברתית שקטה של הדור הצעיר.

האדם (בעצמו) אישי ברגשות. תחום משותף זה הוא בסיס להבנה אינטלקטואלית ואמפתית בין בני האדם בכל מקום שהוא על פני כדור הארץ, והוא הבסיס לתקשורת בינינו.

3. הכמיהה ליפה. הציפייה לקיום טוב היא כמיהה לאושר. תפיסת עולם זו מניעה את האדם להתנהגויות של יוזמה ויצירתיות. תקווה וציפייה לקיום טוב יותר, כמיהה ליפה וביטויי היופי והטוב בהווה מושכים את האדם מהרוע שבימויו לעבר מימוש אישי וחברתי חיובי ויוצרים בו מבט בהיר על הטוב שבקיום.

4. התנהגויות אנושיות חיוביות. תפיסת עולם זו מבטאת הכרה שכלתנית ורגשית שרוב ההתנהגויות האנושיות הן התנהגויות חיוביות. מיעוטן – שליליות. אדם בעל תפיסת עולם כזו נוטה לרגשות של חיבה, תלות, חסד, רחמים, אמפתיה, ידידות, אכפתיות אינטימית, שמחה, התנדבות ואחריות (Hamilton, 1964). מניעיו והתנהגותו מופנים לעבר עניין בזולת, התקשרות עם הזולת ויוזמה חברתית. למרכיב זה של הכרה בחיוביות ההתנהגות האנושיות יש פוטנציאל עמוק לשינוי תפיסתנו את חיינו האישיים והחברתיים לכיוון החיובי.

5. קשרים של משמעות. נטייה לפיתוח קשרים של משמעות עם בני אדם היא תפיסת עולם חשובה במיוחד. תפיסה זו כוללת הכרה עמוקה שעיקר הקיום האישיותי והפרטי, הוא קיום בלתי מזיד של משמעות. לפי תפיסה זו, מפגשים בין בני אדם הם מפגשים שבהם אנו מעבירים בינינו משמעויות. עיקר הפעילות האישית הוא חיפוש קשרים משמעותיים עם הזולת (Argyle, 2001). הזולת נתפס על ידנו כמהות בעלת משמעות, מהות לא חומרית (מיי, 1983). חשיבות המעטפת החומרית שלנו שניתנת למדידה – הסביבה ופוננו – מתבטאת במידת המשמעות שלה לבנינו. פיתוח קשרים משמעותיים מעלה באדם נטייה לרוחניות. אצל אדם כזה עולם הרוח האישית חי ותוסס כעולם החומר הגופני וקיימות בשניהם חוקיות והתאמה מקבילות. תפיסה כזו עשויה לפתח ולשנות את תפיסתנו את הזולת ולסייע בידנו להבין את הקשרים האישיים שלנו, שכן,

מרדכי רימור

מבוא

נתאר לנו עולם אידאלי עם בני אדם מאושרים. במה מתבטאת זהותם? היא מתבטאת בתפיסת עולמם, ברגשותיהם ובהתנהגותם. נתרכז בתפיסת עולמם.

כולנו נמשכים לאושר. רובנו החיים בחברה המערבית המתועשת חשים שהאושר אינו פה, במתח, ברצון הבלתי ממומש שלנו, בסבל היומיומי, בפרידות, בהזדקנות, במלחמות, במחלות, באסונות, בחשדות באדם האחר ובספקות הפנימיים הממלאים את חיינו בעולם הפוסט-מודרני. משמעות הצדדים המכאיבים של קיומנו מפריעה לנו ביותר במימוש האושר. אושר – אם נמשיך את תיאור העולם האידאלי – קשור אצל רובנו בקיום אחר, רגוע, מספק, קיום של קשרים משמעותיים עם האחר ועם הסביבה, קיום של אהבה, שיתוף מרצון בין בני אדם, חירות אישית, צדק חברתי ואווירה של תרבות שניתן להזדהות עמה. אידאל כזה מבטא, כנראה, את הליבה המשותפת של בני האדם במשיכתם לאושר.

ליבה זו מרכיבה את תמצית זהותו של האדם בעולם האידאלי הנדון. נבדוק להלן מהן תפיסות העולם הקיומיות של בני אדם מאושרים בעולם אידאלי.

תפיסות קיומיות בעולם אידאלי

להלן שמונה תפיסות קיומיות – ולא דווקא לפי סדר חשיבות – בעולם אידאלי:

1. רב המשותף בינינו מהשונה. לפי תפיסה זו המשותף והדמיון בין בני האדם רב מהשונה והמפריד. למרות שייחודיות הפרט והשונות יכולים להוות ערכים בפני עצמם, יש עדיפות מוסרית לדמיון במבנה הנפשי וההתנהגותי של בני האדם. לתפיסה כזו יש פוטנציאל רב של פעילות חברתית ערכית, כפי שנראה להלן.

2. תרבויות אינן יחסיות. תפיסת עולם זו כוללת תחושה עמוקה שקיים תחום משותף של ערכים זהים בין תרבויות ובין בני האדם. תחום זה רחב יותר מהשוני והיחסיות הבין-תרבותית בערכים ובנורמות. תחום זה נוגד סוליפיסטים (התעסקות מוגזמת של

משמעות היא עניין של פירוש, של נרטיב, ופירושים יכולים להינתן באופן חופשי. אך נזכור שהפירוש שיינתן בהקשר הנוכחי יושפע מהכיוון החיובי של התפיסה הקודמת. אצל בעל תפיסה כזו, האושר פחות תלוי בתנאים סביבתיים הניתנים לכימות ויותר במהות איכותניות פנימיות, כנתינת פשר ומשמעות לחיינו.

6. אהבה קודמת לצדק. תפיסת עולם מרכזית זו מתרכזת בצורך לאהוב ולהיות נאהב. אהבה היא המרכיב המרכזי בכמיהת האדם לאושר. צורך זה מניע אותנו באופן אישי לקשרים חברתיים אינטימיים כזוגיות וידידות, ובאופן חברתי לבניית חברה צודקת. הקשרים האישיים והחברתיים בין בני האדם יעמיקו ויתממשו ככל שנבין את ראשוניותו של הצורך באהבה אצלנו ואצל הזולת (Rimor, 2003). בחברה המושגת על אהבה בין פרטיה ישורר צדק מושלם. בחברה כזו אין צורך בכפייה, בצבא, במשטרה או בבתי משפט. שנייהם כאלה ברמת הפרט ישנו את המבנה החברתי והיחסים בין חברות ומדינות. תפיסה כזו – המבססת את יחסינו על אהבה – תשפר את איכות חיינו האישיים והחברתיים.

7. האני כחלק מהאחר. תפיסת עולם קיומית זו עוסקת במבנה הקשרים הרגשיים, החברתיים והחומריים בין בני האדם. לפיה, מבנה חברתי הוא "שדה אינטראקטיבי" הקושר בין הפרטים והמערכות השונות בחברה. לפי תפיסה זו, האדם חווה עמוקות שבני אדם קשורים אלה לאלה באופן פיזי באמצעות מערכות טכנולוגיות: ערים, מכוונות, כבישים, חפצים, שפה, תקשורת המונים וכדומה. בנוסף ובמקביל, קשורים בני האדם אלה לאלה באופן נפשי על ידי התלות העמוקה של העצמי באחר. לפי תפיסה זו, הגדרת האני היא יחסית לזולת (Ainsworth, 1989). האדם חווה עמוקות שאין לו קיום פיזי ונפשי ללא הזולת. אנו שוחים כדגים בים של רשתות תיווך המקשרות אותנו פיזית ונפשית. הנחת רשתות תיווך קיומיות כאלה נוגדת את תפיסת האינדיבידואליזם המערבי כפי שנראה בהמשך.

8. חשיבות התרבות. החברה נתפסת כמערכת חיה ומתפתחת שמטרתה לשרוד בשלמות כחברה. האנושות כולה נתפסת כאורגניזם שמטרתו לשרוד ותאיו – אנחנו כפרטיו – מתחלפים. הקשר של בעל תפיסה כזו לרמת המקרו הדוק כקשר שלו לרמת הפרט. תפיסה כזו מפתחת בנו מבט תקף באשר לקיומנו כפרטים וכחברה, ומבט נינוח באשר לסיום חיינו. במצב אידיאלי זה, כאב המוות האישי יוקל עקב חשיבות האהבה לבני אדם אחרים ולאנושות ככלל. התרבות ומוצריה נתפסות כ"מוח", כנפש, כרוח, של האורגניזם החי הנקרא חברה. תרבות נתפסת על ידי הפרט כדרך שבה האנושות חושבת. לפיכך, בעל תפיסה כזו יפתח תפיסה חיובית כלפי תרבות אנושית.

פער טרגי

עיון בהצגה דלעיל, של תפיסות עולם בחברה אידיאלית,

מביא למסקנה חשובה אך טרגית. המסקנה היא שכל תפיסותיהם של בני אדם בחברה אידיאלית מנוגדים לתפיסת עולמה, או לערכיה, של החברה המערבית המודרנית.

מהם ערכיה של החברה המערבית המודרנית? אינדיבידואליזם, חומרנות, הדגשת התפתחות הטכנולוגיה עבור אושרנו, תחרותיות ותוקפנות, רכוש וקניין פרטי, יחסיות תרבותית, נרטיביות וחילוניות.

תפיסותיו הקיומיות של האדם בעולם אידיאלי מנוגדות לאינדיבידואליזם. קיימת בו פתיחות ואחריות אימננטית לזולת מעל ומעבר לגישה האינדיבידואליסטית. אדם זה מתנגד לחומרנות. חומרנות אינה דרכו לאושר. הטכנולוגיה לגביו, אינה פותרת את הבעיות הקיומיות של האדם. לפי תפיסותיו, תחרותיות ותוקפנות מזיקים לאנושות. עמדותיו נוגדות גם רכושנות וקניין פרטי. משקל היחסיות התרבותית הוא בעיניו מינורי בחברה. להפך, לפי תפיסותיו, קיימת ליבה ערכית משותפת בין בני האדם. נרטיב אינו פירוש אחד של מציאות מתוך פירושים שווי מעמד אחרים הניתנים באופן חופשי לפי רצון המפרש. קיימת בו כמיהה לאמת אוניברסלית המקרבת רחוקים. תפיסתו אינה מתמצית בחילוניות. אמונה בטוב, ביפה, בצדק, באהבה – ובאופן אולטימטיבי באלוהים – היא מרכיב חשוב בזוהו.

מצב טרגי זה, של פער עמוק בין תפיסות עולם בחברה אידיאלית לבין ערכי התרבות המערבית, הוא אחד הגורמים לתחושת הריקנות של רבים מאתנו בחברה המתועשת. ובנוסף – לתסכול שחשים כיום מתקני עולם ואידיאליסטים במערב. ואולי דווקא מכאן ניתן להתחיל את המהפכה האידיאלוגית לשינוי חיובי בעתיד, מהפכה שקטה שניצניה מתחילים לפרוח כיום בהתלבטויות ובחיפוש העצמי של הדור הצעיר החושב, דור העתיד.

מקורות

מיי, ר. (1983). גילוי ההווה, תל אביב: הוצאת רשפים, תרגום: ספן ש.

- Ainsworth, M. D. S. (1989). Attachment beyond infancy. *American Psychologist*, 44, 709-716.
London: Argyle, M. (2003). *The Psychology of Happiness*. Routledge.
Hamilton, W. D. (1964). The Genetic Evolution of Social Behavior. *Journal of Theoretical Biology*, 7, 1-52.
Rimor, M. (2003). If love than justice. *Sociological Inquiry*, 73(12), 167-176.

רוב תודות לריקי על הארותיה והבהרותיה המעמיקות.

